

RAZGLEDI

IZ PRIČEVANJ AVSTRIJSKEGA ZUNANJEGA MINISTRA

Knjiga osebnih spominov in razmišljanj Karla Gruberja, avstrijskega zunanjega ministra od 20. decembra 1945 do 15. novembra 1955, je izšla že pred dvema letoma.* V slovenski javnosti še ni bila zabeležena, če ne računamo omemb v časopisnih poročilih v zvezi z Gruberjevim odstopom s položaja v dunajskem Ballhausu. Ne bo odveč, če vendarle seznanimo našo javnost s to knjigo, saj se pogostokrat dotika problemov in dogodkov, ki neposredno zadevajo Jugoslavijo oziroma Slovenijo in se v njej na svoj način kaže del slovenske zgodovine po tej vojni.

Kljub Churchillovemu primeru je precej nenavadno, da je Gruber izdal svoje spomine še kot aktivni minister za zunanje zadeve v avstrijski vladi. Kako tvegano je bilo to dejanje, se je pokazalo, ko je moral kmalu zatem na pritisk drugih vodilnih politikov avstrijske Ljudske stranke odstopiti z ministrskega položaja. V svoji knjigi, ki zajema zgodovino Avstrije od 5. maja 1945 do februarja 1955, je Gruber namreč objavil nekaj podrobnosti o sicer že znanih skrivnih razgovorih vodilnih ljudi Ljudske stranke (tedanjega kanclerja Figla, današnjega kanclerja Raaba in drugih) spomladi 1947 s predstavniki avstrijske Komunistične partije. V razgovorih so brez vednosti Socialistične stranke, svojega partnerja v koalicijski vladi, razpravljali o sestavi vlade Ljudske stranke in Komunistične partije brez socialistov, in kar daje Gruberjevim razkritjem posebno noto, brez Gruberja! Taka vlada naj bi bila bolj simpatična Sovjetski zvezi in naj bi tako olajšala sporazum o avstrijski državni pogodbi. Toda pogajanja so se razbila, o njih so govorili v parlamentu in prah se je od tedaj polegel. Gruberjeva razkritja po šestih letih pa so politiki Ljudske stranke ocenili kot poskus omajati njihov ugled in položaj v stranki in — Gruber je moral iti!

Še pred svojim odstopom je Gruber na vprašanje, zakaj se je prav v tistem trenutku odločil izdati tako knjigo, navedel dva razloga. Predvsem je sodil, da je potrebno nastopiti proti raznim napačnim prikazom povojnega razvoja Avstrije, mimo tega pa je menil, da je treba nekaj storiti, kar bi poživilo zanimanje svetovne javnosti za avstrijski problem. Po svojem odstopu je zlasti poudarjal potrebo, povedati Avstrijcem, kako so bile sprejete obveznosti v načrtu državne pogodbe, kajti Avstrija se bo morala odločiti, ali je za svojo svobodo še vedno pripravljena, privoliti v bremena, katera ji ta pogodba nalaga. Precej soglasna sodba vseh avstrijskih ocenjevalcev Gruberjeve knjige pa je, da jo je mladi zunanji minister napisal predvsem zato, da bi povzdignil svojo osebnost in okreplil svoj položaj v stranki.

Nas ugibanja o piščevih nagibih pravzaprav ne zanimajo, razen kolikor so ti nagibi vplivali, da je prikaz, kako so se reševala odprta vprašanja med Avstrijo in Jugoslavijo na posameznih stopnjah, prav takšen, kot ga najdemo v knjigi.

* Karl Gruber, Zwischen Befreiung und Freiheit. Der Sonderfall Österreich. Im Verlag Ullstein, Wien 1955, str. 526, druga izdaja.

Največ prostora je Gruber posvetil problemom in historiatu pripravljanja avstrijske državne pogodbe. V zvezi s tem seveda na več mestih govori o jugoslovanskih zahtevah (Slovenska Koroška, slovenske občine na Štajerskem, reparacije itd.). Posebno analizo bi zahteval način, kako Gruber ta vprašanja obravnava, argumenti, ki jih uporablja. Razume se, da se v bistvu giblje v okviru že znane avstrijske argumentacije, pa vendar sta superiornost in površnost v obravnavi zanj le značilni. Če upoštevamo, da govori o tedaj diplomatsko in pravno že odločenih problemih, je treba naglasiti, da v njegovih izvajanjih ni niti najmanjšega sledu o kakem poskusu stvarne ocene in razumevanja samih problemov, ki s svojim dejanskim obstojem zahtevajo tudi dejansko reševanje, ne oziraje se na to, ali jih je načela Jugoslavija ali pa kdo drugi. Vse bistvo problema je zanj edinole v tem: »Jugoslavija svojih zahtev (za popravek meje, o. p.) etnično ni mogla utemeljiti. Zato se je taktično posluževala pretveze o avstrijski soodgovornosti za preteklo vojno, da bi od Avstrije, v nekem smislu za kazen, dosegla izplačilo reparacij in predvsem, da bi ji odščipnila južno Koroško« (121). Tak za vso knjigo značilni pristop k problemu avstrijsko-jugoslovanskega sosedstva nas že spočetka prepriča, da Gruberjevo delo ne pomeni nič novega in da bi v njem zaman iskali kak napredek pri kritični presoji avstrijske preteklosti in sedanjosti. Za nas so v knjigi zanimive predvsem nekatere podrobnosti iz diplomatske zgodovine povojnega reševanja avstrijsko-jugoslovanskih vprašanj. Čeprav v knjigi ne najdemo bistveno novih odkritij, nam Gruberjevo pripovedovanje daje nekaj zanimivih osvetlitev, med drugim na primer stališč in taktike Sovjetske zveze. Na prikaz takih podrobnosti se bomo v glavnem tudi omejili.

Prvi ameriški načrt avstrijske državne pogodbe je bil, kot piše Gruber, prava kopija madžarske mirovne pogodbe, le da je zavračal reparacije in potrjeval stare meje (s. 114). Vendar, trdi, Avstrija glede meja ni bila takoj deležna brezpogojne podpore s strani zahodnih sil. Tedaj so še bile žive »zavezniške iluzije« in Avstriji so baje svetovali, naj se sporazume neposredno z Vzhodom. Namestniki štirih zunanjih ministrov so Avstriji pismeno predlagali direktna avstrijsko-češka pogajanja o popravku meje. Gruber poroča o večmesečnih razgovorih med Čehi in Avstrijci na Dunaju, ki pa so ostali brez rezultata, ker se je gledanje Zahoda na upravičenost čeških zahtev kmalu spremenilo (124). Gruber meje z Jugoslavijo v tej zvezi nič ne omenja, tako da je relativna dobrohotnost zahodnih sil do zahtev avstrijskih vzhodnih sosedov bila omejena očitno le na Češkoslovaško. Toda z omembo zahodnega sveta skuša Gruber vzbuditi vtis, kot da je odklonilno stališče zahodnih sil do jugoslovanskih zahtev šele rezultat prizadevanj avstrijske diplomacije oziroma Gruberja samega.

Le bežno se dotakne prve konference namestnikov zunanjih ministrov v Londonu januarja—februarja 1947, ko je Jugoslavija svoje zahteve obširno utemeljila. Ze tedaj pa je po Gruberjevem zatrjevanju mejno vprašanje stopalo vse bolj v ozadje, kajti pokazalo se je, da bo vprašanje nemškega imetja, na katerem so bili zainteresirani Sovjeti, glavni problem (124).

O konferenci sveta štirih zunanjih ministrov v Moskvi marca—aprila 1947 sodi, da je bil tedaj, tik pred poslabšanjem odnošajev med velesilami, še čas doseči avstrijsko pogodbo. Po njegovem zatrjevanju pa ZDA tedaj niso bile pripravljene na koncesije, ker so upale z ostrojtjo in nepopustljivostjo do Sovjetske zveze doseči večji uspeh, čeprav je tudi po njihovi sodbi tedaj

avstrijska pogodba bila zrela za podpis (155). Nič pa ne pove, ali je Avstrija sama bila pripravljena s spravljalivostjo zagotoviti si že tedaj svobodo in suverenost, namesto da jo je dočakala šele osem let kasneje. Njegovo pričevanje, da so Avstrijci v Moskvi bili deležni očitkov zahodnih predstavnikov zaradi kategoričnega vztrajanja pri nespremenljivosti meje (156), kaže, da Gruber Amerikancem pač ne more očitati nepopustljivosti. Glede stališča Sovjetske zveze pravi, da Molotov na presenečenje Avstrijcev pri konferenčni mizi ni pokazal posebnega zanimanja za vprašanje meje ter je postavil samo dve vprašanji: prvo o slovenskem pouku na koroških šolah, drugo pa o starejših »jugoslovanskih« (tako Gruber, pač avstrijskih!) popisih prebivalstva (156—157). O svojem razgovoru z Molotovim pa Gruber piše: »Molotov se je pri razgovoru pokazal zelo prijaznega. Priporočil nam je, naj mejna vprašanja uredimo dvostransko z Jugoslavijo. Nato je nadaljeval: ‚Rusija noče ničesar drugega kot pogodbeno zavarovanje sovjetskih pravic, ki izvirajo iz Potsdamske pogodbe‘. Imeli smo vtis, da so Sovjeti želeli moskovski konferenci pripomoči k uspehu« (158). Na tajni seji štirih ministrov, ki naj bi konferenci pomagala z mrtve točke, je Molotov svoje zahodne kolege vprašal, ali bi priznanje avstrijskih meja izključilo kasnejše dvostranske sporazume med Avstrijo in Jugoslavijo (Gruber citira odlomek iz sejnega zapisnika). Zahodni predstavniki so odvrnili, da ne bi bilo v pogodbi ničesar proti takemu sporazumu in da bi to lahko še posebej dali na zapisnik. Molotov je dejal, da smatra te izjave za zelo pomembne in je prosil časa za premislek. Gruber pripominja: »Mi nismo bili brez skrbi glede globljega pomena tega vprašanja, zahodne sile pa so ga vzele kot dokaz, da bo mogoče dobiti rusko privolitev glede vprašanja meja« (141—142). Ko pa naslednja tajna seja ministrov Sovjetski zvezi ni prinesla pričakovanih koncesij glede nemškega imetja, se je konferenca razšla (145). V zaključnih razmišljanjih o moskovski konferenci meni Gruber še enkrat: »Mnogo znakov je, da je sovjetska delegacija vse do leta 1948 imela navodila pospeševati delo pri avstrijski pogodbi« (156).

Konferenco namestnikov zunanjih ministrov v Londonu marca—aprila 1948, na kateri so tudi zmanjšane jugoslovanske ozemeljske zahteve (brez Zilske doline in Št. Pavla) naletele na popolno odklonitev zahodnih sil, skuša prikazati kot uspeh avstrijske diplomacije. Posebno pa si prizadeva dramatizirati svoj lastni govorniški dvoboj z jugoslovanskim delegatom Beblerjem. Pravi, da so bila Beblerjeva izvajanja tako ostra, da ga je neki sovjetski diplomat začel očitno fiksirati in se pri tem trkati s prstom po čelu. Iz tega izmišljenega incidenta izvaja Gruber daljnosežne zaključke: »Ta kratka gesta nam je dala prvič čutiti, da med Rusijo in Jugoslavijo ne gre vse tako gladko, kot smo to do tedaj mislili« (191)! Z odlomkom iz zapisnika podaja znano sejo namestnikov 8. maja 1948, na kateri je sovjetski predstavnik Koptomov jasno izrazil zahtevo, da mora kompromisni predlog v zvezi z jugoslovanskimi zahtevami vsebovati spremembo avstrijsko-jugoslovanske meje, zaradi česar se je konferenca razšla za nedoločen čas. Novo pa je pričevanje Gruberja: »Sicer se pa zdi, da odgovor Koptomova ni popolnoma odgovarjal sovjetskim navodilom ali pa da je pri prevajanju bil nepravilno podan. Na vsak način je dunajski poslanik Koptelov kategorično demantiral: ‚Sovjetska Zveza ni nikoli delala iz mejnega vprašanja conditio sine qua non. Bila je pripravljena diskutirati o vseh predlogih nasprotne strani‘« (198).

Na generalni skupščini Združenih narodov v Parizu 1948 je Gruber spet obiskoval zunanje ministre in skušal spraviti v tek pogajanja o Avstriji. Govoril je tudi z Višinskim: »Sovjetski zunanji minister Višinski se je strijal s tem, da bi se pogajanja kmalu obnovila. Zato sem skušal doseči tudi napredek v mejnem vprašanju. Odgovor Višinskega ni bil prav precizen: ‚Stališče Sovjetske zveze v vprašanju avstrijskih meja je dobro znano in se ni spremenilo. Toda,‘ je Višinski pomembno dodal, ‚glavni interes Sovjetske zveze je ureditev vprašanja nemškega imetja‘. V previdnem ruskem diplomatskem jeziku je to lahko pomenilo, da meja ne bi zadela ob sovjetski veto, če bi bilo mogoče doseči v vprašanju nemškega imetja zadovoljivo rešitev« (200—201).

Pri opisovanju konference namestnikov zunanjih ministrov februarja—marca 1949 v Londonu postaja Gruberjevo pero spet dramatično. Jugoslavija tedaj ni mogla več računati na podporo Sovjetske zveze. »Nasprotno pa se je začelo dotedanje ‚kot skala trdno‘ stališče zahodnih sil, če že ne majati pa vsaj spreminjati. Kar so Rusi več let zaman poskušali, namreč spraviti nas z Jugoslavi na skupaj za konferenčno mizo, to je bil sedaj smisel prizadevanj zahodnih sil. Nismo bili v zavidanja vrednem položaju. Niti najmanj nismo mislili na to, da bi opustili zahtevo po nedotakljivosti naših meja, hkrati pa smo bili istega mnenja z zahodnimi silami, da je zaželeno pripraviti tla za kasnejše politično sodelovanje z Jugoslavijo« (205). Gruber trdi, da so jugoslovanske zahteve tudi na tej konferenci ostale nespremenjene, čeprav je znano, da je jugoslovanska delegacija tedaj nastopila s skrajno kompromisnim predlogom v štirih točkah, od katerih prva zahteva le še sprejetje načela o nujnosti korekture avstrijske meje, obseg tega popravka pa pušča kot odprto vprašanje, ostale pa zahtevajo statutarno zaščito jugoslovanskih manjšin in znatne reparacije. Po Gruberjevem pričevanju so bili Avstrijci tedaj pripravljene govoriti samo o določenih trgovsko-političnih koncesijah Jugoslaviji, če bi se ta odrekla svojih zahtev. Za Avstrijo to ne bi bila nobena žrtev, saj so ZDA poluradno izjavile pripravljenost, nadomestiti Avstriji izgubo, ki bi jo imela s takimi koncesijami (205). Srečanje Gruberja z jugoslovanskim delegatom Beblerjem, katero je pripravila angleška diplomacija, ni privedlo spričo takega avstrijskega stališča do sporazuma. Bebler je vztrajal na že omenjenih načelih, ki naj bi jih kompromis vseboval (205). Iz Gruberjevega pripovedovanja pa bi nepoučen bralec dobil vtis, kot da je Bebler ta načela kompromisa formuliral šele na sestanku z Gruberjem, kot da je to tako rekoč osebni uspeh avstrijskega ministra. Toda Gruberju to še ne zadostuje. Zanosno razpreda svoje pripovedovanje dalje: Bilo se je bati, da zahodne sile ne bi spremenile svojega stališča glede meje. V tem odločilnem trenutku je Gruber poslal trem zahodnim vladam noto, datirano 10. februarja 1949, s katero ostro zavrača vsako misel na to, da bi Avstrija bila količkaj pripravljena popustiti v vprašanju meja in reparacij. Po tej noti, zatrjuje Gruber, se je položaj začel obračati. Beblerju so dali zahodni diplomati razumeti, da ni mogoče računati z avstrijskimi ozemeljskimi koncesijami. Vse to je prišlo do izraza na seji zunanjih ministrov, na kateri sta nastopila jugoslovanski in avstrijski delegat in ki se je končala brez kompromisa (207). Kaj je pravzaprav bilo na stvari? Ali je spor Jugoslavije s Sovjetsko zvezo res avtomatično pomenil spremembo stališča zahodnih sil do jugoslovanskih zahtev po združitvi koroških Slovencev z Jugoslavijo? Ali je res šele odločna intervencija avstrijske diplomacije (beri:

Gruberja) utrdila omahujoče zahodne diplomate v njihovem odklonilnem stališču? Pozorni bralec bo dobil odgovor na ta vprašanja iz same Gruberjeve knjige. Opazil bo, da ga pisec skuša zavesti s preprosto zvijačo, da mu o dogodkih pripoveduje v napačnem kronološkem redu. Najprej govori o umiku sovjetske podpore Jugoslaviji, ki da je postal očiten med konferenco, potem o težnjah zahodnih sil, da zavzamejo Jugoslaviji prijaznejše, Avstriji pa neugodnejše stališče, kar vse se je izrazilo v sestanku Gruberja z Beblerjem, na vse to pa pride kot odločilni moment ostra Gruberjeva nota zahodnim silam, ki »obrne list«. Pri vsem tem pa Gruber »pozabi« bralec povedati, da je to noto poslal zahodnim silam na sam dan začetka konference (10. februarja 1949), ko je jugoslovanski delegat Bebler bil šele prvi dan v Londonu in ko težnje, katere naj bi njegova nota preprečila, še niso mogle biti vidne, saj bi se pokazale šele v teku konference, zlasti pa šele po jugoslovanskem nastopu s kompromisnim predlogom na prvem zaslišanju celih 14 dni (24. februarja) potem, ko je Gruber poslal svojo »odločilno« noto!

Položaj pred konferenco zunanjih ministrov štirih velikih sil junija 1949 v Parizu, ki je brez posvetovanja z Jugoslavijo odločila, da Slovenska Koroška ostane v Avstriji, označuje Gruber takole: Londonska konferenca namestnikov je Avstrijcem pokazala, da je treba vprašanje meje urediti, če se hočejo izogniti težavam z zahodnimi silami. Zaradi svojega strateškega položaja bi Jugoslavija prej ali slej postala važen člen v obrambi zahoda in zato je bilo treba mejno vprašanje nujno zaključiti. — Ali so Avstrijci morda mislili na demokratičen sporazum z Jugoslavijo? Nikakor ne! Gruber sam pravi: »Poskusi, da bi Jugoslavijo s pomočjo zahodnega pritiska pripravili k temu, da bi se z izjavo odrekla svojih zahtev, po vsem videzu niso obetali uspeha; zaradi tega se je bilo treba potegovati za izjavo štirih sil, da bi meja dobila juridično zaščito in da bi tako stopili v naslednjo fazo povojne zgodovine v ugodnejšem položaju. Ugodno odločitev štirih sil o meji je bilo mogoče doseči z gospodarskimi koncesijami Sovjetski zvezi. Takih koncesij pa ni bilo mogoče skleniti brez pristanka Združenih držav, katerih podpora pri izvajanju pogodbe je bila neogibno potrebna« (209). Ameriški predstavniki so tudi bili za kupčijo. Ameriški delegat Reber je Gruberju obljubil, da bo v Washingtonu izdelal ponudbo Sovjetski zvezi, ameriški državni sekretar Dean Acheson pa mu je 12. junija, ob začetku pariške konference, zagotovil: »To pot se bomo resno potrudili, da boste dobili pogodbo« (211). Ko je šel Gruber mehčat še sovjetskega zunanjega ministra, mu je Višinski odvrnil: »Vse koncesije so prišle doslej s sovjetske strani, nikoli pa z zahodne. Kje so te sile še kdaj kar koli žrtvovale od svojih lastnih interesov?... Sovjetska zveza je pripravljena na koncesije, toda mora priti tudi do koraka z druge strani.« — »Mejno vprašanje,« sem odgovoril, »pa je predpogoj za državno pogodbo. Bolje je, da se ta konferenca ponesreči, kot pa da bi morali vzeti v kup negotovost glede mejnega vprašanja. Kakšno je torej stališče Sovjetske zveze glede južne meje?« Na to, je menil sovjetski zunanji minister, lahko odgovori samo pri konferenčni mizi, potem ko bo pojasnjeno stališče pogodbenih partnerjev. Za Sovjetsko zvezo je vprašanje nemškega imetja prvovrstno, ostala vprašanja pa so drugovrstna« (211). Pozno zvečer drugega dne konference so Avstrijcem sporočili, da se je Sovjetska zveza izjavila pripravljeno, sprejeti ameriško ponudbo glede nemškega imetja in priznati avstrijske meje (212).

Julija—avgusta 1949 se je sestala konferenca namestnikov v Londonu, da bi izvedla sporazuma štirih ministrov. Podrobno je izdelala nekatere še odprte člene avstrijske pogodbe, med njimi tudi čl. 7 b o pravicah slovenske manjšine na Koroškem in Štajerskem in pa hrvaške na Gradiščanskem, kakor je to bilo sklenjeno v Parizu. Tudi zdaj jugoslovanskih predstavnikov niso zaslišali, pač pa so bili namestniki ministrov ves čas v tesnem stiku z avstrijskimi predstavniki. Glede določb o zaščiti jugoslovanskih manjšin je bila glavna skrb avstrijske delegacije prepričati, da ne bi dobile značaj teritorialne avtonomije (215). »Naša londonska delegacija,« piše Gruber, »je dnevno zahtevala odločitve, ali naj pristane na ta ali oni tekst. Pri tem je šlo pogostoma za zelo komplicirane zadeve kot manjšinska zaščita na Koroškem, važne določbe o uporabi avstrijskih zakonov za sovjetsko imetje, ki bo ostalo v Avstriji itd. Večino teh vprašanj ni bilo mogoče rešiti z dobro vestjo brez ponovnega študija aktov in brez posvetovanja z Dunajem« (217). Avstrijska delegacija je dajala svoje mnenje in pristanek k vsakemu določilu pogodbe posebej in tako tudi k členu, ki govori o pravicah slovenske in hrvaške manjšine. Avstrija je tako nastopala kot pogodbeni partner in sama po svoji odločitvi prevzemala vsako posamezno obveznost v pogodbi.

V ostalih poglavjih se Gruber še enkrat neposredno dotakne avstrijsko-jugoslovanskih odnosov, ko piše o svojem obisku v Jugoslaviji junija 1952. Tukaj pa se ustavlja le ob vprašanjih, ki Avstrijo najbolj zanimajo: dvolastniška posest ob avstrijsko-jugoslovanski meji in avstrijske imetje v Jugoslaviji. O položaju Slovencev in Hrvatov v Avstriji ne spregovori niti besede, čeprav je tedaj uradni zaključni komunike o razgovorih poudarjal potrebo, da se zadovoljivo rešijo vprašanja, ki se tičejo položaja jugoslovanskih manjšin v Avstriji. Na tem terenu Gruberja pač zapušča tista evropska širina, ki ga navdihuje, kadar govori o Južni Tirolski! Vzemimo odstavek, kjer piše, da je namen zaščitnega statuta Južne Tirolske ohraniti etnični značaj te pokrajine do tistega časa, dokler ne bo Zedinjena Evropa odpravila tudi meje, ki jo loči od Avstrije (79). Ali pa spoznanje, da je naivno misliti, da bi lahko še tako popolne določbe resnično zagotovile zaščito manjšine, če ni skupnega interesa za izpolnjevanje pogodbe (95).

Preveč prostora bi zahtevalo, če bi hoteli Gruberjevo knjigo razčleniti tudi z drugih stališč. Opozoriti pa je treba, da vsebuje knjiga dosti netočnosti, od katerih smo nekatere že omenili. Naj jih povemo še nekaj: nepravilni so datumi za londonsko konferenco namestnikov 1948 (13. februarja do 31. marca, namesto 20. februarja do 6. maja); Gruber trdi, da je sedanji deželni glavar Wedenig bil še v Dachau v času predaje oblasti Rainer-Piesch, medtem ko je Wedenig v resnici temu dogodku prisostvoval kot član nove provizorične deželne vlade (ta netočnost mu je potrebna, da lahko sijajneje opiše vtis avstrijskih »dokazov« na konferenci namestnikov 1948); protijugoslovansko resolucijo Informbiroja datira »pozno jeseni« 1948 (to mu je spet potrebno, da lahko poudari svoj prodorni diplomatski instinkt, ki mu je kot udeležencu na Donavski konferenci v Beogradu julija 1948 povedal, da se med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo kažejo razpoke, v resnici pa je tedaj resolucija IB bila že zdavnaj objavljena!). In tako dalje.

Zanimivo je, da se avstrijski ocenjevalci Gruberjeve knjige, čeprav izhajajo z zelo različnih izhodišč, večinoma strinjajo v tem, da v delu ni najti poglobljenega osebnega in načelnega stališča do splošnega problema Avstrije,

do razmerja med Avstrijo in Nemčijo, med Avstrijo in Evropo. Resnično avstrijska zunanja politika pa bi seveda morala temeljiti na jasnosti v prav teh vprašanjih. Po vsem videzu v Avstriji nihče posebno ne žaluje za Gruberjem kot zunanjim ministrom, čeprav so znali ceniti njegove odlične zveze z Amerikanci. Te pa za Avstrijo niso izgubljene, saj je Gruber danes avstrijski veleposlanik v ZDA.

J. P.

ZAPISKI

RADIO KOT SREDSTVO ZA IZMENJAVO MISLI MED NARODI

Pismo iz Pariza

Ob začetku našega stoletja verjetno nihče ni slutil, da bo v nekaj desetletjih svet razpolagal s tako močnim informativnim in propagandnim sredstvom, kot je radio. Radio se je v kratkem, zelo kratkem razdobju razvil v informativno velesilo. Noben časopis si ne more dovoliti niti s tehničnega niti z materialnega vidika tako številnih ponatisov, noben koncert, nobena igra, nobeno poročilo tako širokega in vsestranskega avditorija.

Prvi, ki je do dna izkoristil radio za svoje politične smotre, je verjetno bil Hitler, ali bolje, njegov propagandni minister Goebels. Če radio tako pogostoma uživa slab glas, se mora zanj zahvaliti njemu in njegovim bolj ali manj spretnim učencem, ki jih odsihdob ne primanjkuje.

Po vojni so prišla do izraza bolj plemenita stremljenja, ki so hotela odmeriti radiu bolj častno, lepšo in bolj humano nalogo.

Radio, ki je prej sejal sovraštvo, laž in maščevanje, naj bi zdaj postal sredstvo za spoznavanje in boljše razumevanje med narodi.

Tej novi nalogi je bilo treba najprej dati potrebno tehnično strukturo. Vsaka nacionalna radijska postaja je zategadelj dobila svoj oddelek za tako imenovano »kulturno izmenjavo«. Naloga teh oddelkov je, po eni strani zagotoviti osebne stike s posameznimi vodilnimi osebnostmi nacionalnih radijskih postaj, po drugi pa medsebojno povezati radijske postaje po svetu. Prvi smoter naj bi bil dosežen s potovanji in medsebojnimi obiski, drugi pa s tehničnimi sredstvi: z multipleksi, releji, ploščami in magnetofonskimi trakovi.

Multipleks je neke vrste dialog ali kolokvij, organiziran ob velikih mednarodnih dogodkih, znanstvenih odkritjih, kulturnih ali drugih manifestacijah, med osebnostmi ali strokovnjaki različnih držav in kontinentov. Za organizacijo multipleksa je treba izredno skrbne tehnične organizacije, natančne minutaže, brezhibnega poslovanja. Z releji, ki prenašajo neko matično oddajo preko čele vrste nacionalnih radijskih postaj, postajajo lahko lokalne prireditve svetovni dogodek. Za primer naj omenimo le vsakoletni koncert znanega španskega virtuoza, republikanca Pabla Casalsa. Pablo Casals živi v Pradesu, majhnem mestecu v vzhodnih Pirenejih, in se je zaobljubil, da ne bo nastopal nikjer drugje na svetu tako dolgo, dokler bo njegova